

Boekbespreking.

niet-joden, die de nederlandsche litteratuur volgen, met het joodsche leven bekend, bijna vertrouwd. En het wordt steeds interessanter, een aantrekkelijke taak, de verschillende nederlandsche romans en novellen van joodsche schrijvers, al of niet het „joodsche leven” betreffend, aan een vergelijkende studie te onderwerpen. De israëlitische belletristen van beteekenis, die in de laatste kwart-eeuw hier te lande optraden, ze zijn waarlijk niet weinige. Men denke aan Aletrino, Hartog, Heijermans, Van Campen, Querido, Goudsmit, Jacob Israël de Haan (mevrouw Van Bruggen's broer). Hen allen eens terdege te bestudeeren en onderling te vergelijken, zou in hooge mate de moeite waard zijn en hoogstwaarschijnlijk tot de belangwekkendste conclusies leiden omtrent het joodsche zieleleven. Immers zou men zonder twijfel trekken vinden — neigingen, afkeerigheden, eigenaardigheden — die zij allen, of bijna allen, gemeen hebben. Zulk een diepgaande studie echter, hoe verleidelijk ook, ik zal er mij niet aan wagen. Al was het maar alleen omdat wie haar ondernam gevaar zou looplen zich de vijandschap wel niet van alle, maar toch van een groot aantal nederlandsche joden op den hals te halen. Immers zeer vele israëlieten — o, het is ten uiterste begrijpelijk na de voorafgegane eeuwen van achteruitzetting, minachting, haat en spot! — zeer vele israëlieten zijn wantrouwend en in hooge mate prikkelbaar, wanneer men over hun ras te spreken komt. Zij denken aan vijandschap, geringschatting, hoon, waar niets dan waarheidsliefde, belangstelling en weetgierigheid bestaan. Zij hebben niet gaarne, dat men eigenschappen ontdekt, die aan hun ras eigen zouden zijn. Dit natuurlijk vooral wanneer onder die eigenschappen ook minder vleiende zijn, hetgeen toch bij een nauwkeurig onderzoek — evenals bij dat van b.v. het angel-saksische of het slavische ras — onvermijdelijk zou moeten blijken. Maar in 't algemeen: zij ontkennen hun ras-eigenschappen, zij willen er niets van weten. Zij zijn Nederlanders, die den joodschen godsdienst belijden, zooals anderen de Katholieke of de Protestantsche — voilà tout!

Mevrouw van Bruggen behoort zeer zeker

niet tot de joodsche letterkundigen, die aanstoot zouden kunnen nemen aan de conclusies van een onderzoek als ik boven bedoelde. Immers zij spreekt uitdrukkelijk van „het joodsche leven”. En waar een specifiek joodsch leven bestaat, daar moet men ook specifiek joodsche eigenaardigheden, joodsche karaktertrekken kunnen vinden. Dat joodsche leven, zoozeer ziet zij den van ander leven afwijkenden geest en allure ervan, en zoozeer begrijpt zij het interessante dier verbijzondering, dat zij daarvan het hoofdmotief in dit nieuwe boek van haar heeft gemaakt. Van die hoogst belangwekkende, die alleszins merkwaardige joodsche levensgewoonten, joodsche ritus, joodsche begrippen, joodsche vooroordeelen. Jammer maar, dat zij dit waarlijk al te bewust, te zeer vooropgesteld, te koud verstandelijk, ja bijna wetenschappelijk folkloristisch heeft gedaan. Denkt men zich den eigenlijken psychischen inhoud van dezen roman even buiten die curieuse joodsche wereld, dan vervalt terstond een groot deel zijner belangwekkendheid. Dit is wel mijn grootste grief tegen Carry van Bruggen's „De Verlatene”. Zij had van haar prachtige voorraad gegevens over het joodsche leven slechts gebruik moeten maken tot kenschetsing van haar personen en hun omgeving, tot een rijke en interessante schildering van dit bizonder milieu, en haar geval zelf had zij veel meer moeten veralgemeenen, d.w.z. gróóter zien. Wat zij geven wilde, het „verval eener familie”, het droef uiteengaan van een gezin, de noodlottige vervreemding van ouders en kinderen, van broers en zusters onderling, het komt waarlijk niet alleen bij joodsche gezinnen voor, het is een algemeen kenmerk dezer verwarde tijden, dezer periode van overgang tot een nieuw en gansch anders gesteld gemeenschapsleven. Wilde men evenwel Carry van Bruggen gelooven, dan zou de in dit boek beschreven „ondergang” slechts aan een zekere kentering in het „joodsche leven” zijn te wijten. Nergens in haar boek voelt men het algemeen-menschelijke van haar geval; niet verreweg de meeste vaders sterven eenzaam, neen, speciaal deze joodsche vader is een „verlatene”. Het is tenslotte aan zijn „eigen schuld”, aan zijn star-orthodoxe onbuigzaam-